

(Wiesbaden 1985), Fransızca çevirisi ise Mahmûd Sıdkı Bey tarafından *Un banquet de medecins* başlığı altında yayımlanmıştır (Kahire 1928). 3. *Risâle fi şira'r-rahîk ve taklîbi'l-âbid* (Kahire 1373). Köle satın alımında ve sağlığının korunmasında dikkat edilecek hususlara dairdir. Beş bölümden meydana gelen eserin son bölümü müzikle ilgili konulara ayrılmış ve kadınların bu hususta erkeklerden daha kabiliyetli olduğu fikri işlenmiştir. 4. *el-Makâlâtü'l-muhtâre fi tedbiri'l-emrâzi'l-ârida 'ale'l-ekser bi'l-ağziyeti'l-me'lûfe ve'l-edviyeti'l-mevcûde yente-fi'u bihâ ruhbânü'l-edyire ve men be'u-de mine'l-medîne*. Şehirlerden uzakta yaşayanların ve özellikle manastırlara kapanmış rahiplerin hasta olmaları durumunda başvurabilecekleri tedavi yöntemlerini ele almaktadır (DMBİ, III, 120). İbn Ebû Usaybia tarafından *Künnâşü'l-edyire ve'r-ruhbân* adıyla zikredilen kitapla (*‘Uyûnû'l-enbâ*, s. 328) aynı eser olmalıdır (Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 885). 5. *Maḳāle fi'l-i'tiraz 'alâ men kāle inne'l-ferḥ eḥarru mine'l-ferrûc*. Müellifin Mısır'a yeni gittiğinde İbn Rıdvân ile giriştiği tartışmaların ilk merhalesinde yazılmıştır. İbn Butlân, aldığı cevaptan sonra aynı yıl *Maḳāle ilâ 'Alî b. Rıdvân* adıyla ikinci bir risâle daha kaleme almış ve bu iki makale, cevaplarıyla birlikte Joseph Schacht ve Max Meyerhof tarafından İngilizce'ye tercüme edilerek yayımlanmıştır (*The Medico-Philosophical Controversy Between Ibn Butlân of Baghdad and Ibn Rıdvân of Cairo*, Kahire 1937). İbn Butlân'ın Kahire'yi terkettikten sonra yazdığı *Vaḳ'atü'l-eḫḫbâ* adındaki son cevabı ise günümüze ulaşmamıştır (*EP* [İng.], III, 741). 6. *Maḳāle fi'l-kurbânî'l-muḳaddes*. Evharistiya âyini ve mayasız ekmek hakkında İstanbul patriğinin isteği üzerine 446 (1054) yılında yazdığı bir eser olup G. Graf tarafından *Oriens Christianus* dergisinde tanıtılmıştır (XXXV [1938], s. 46-70, 175-191). 7. İbn Butlân, Büveyhîler devri devlet adamlarından Hilâl b. Muhassin es-Sâbî'nin isteği üzerine Bağdat-Kahire seyahatinin izlenimlerini yazmış, bu zatın oğlu olan Muhammed de bu eseri *Kitâb-ü'r-Rebî'* adlı çalışmasına almıştır. İbn-ü'l-Kiftî'nin anılan kitaptan bu seyahat-nâme hakkında fikir verecek kadar uzun alıntılarda bulunduğu görülür (*İḥbârü'l-‘ulemâ*, s. 193-195). Halep, Antakya, Lazkiye ve diğer şehirler hakkında değerli izlenimler ihtiva eden bu alıntılar Guy le Strange tarafından İngilizce'ye (*Palestine*

under the Muslims, London 1890, s. 370-375), İngilizce'den de R. Röhricht tarafından Almanca'ya (*Geschichte des ersten Krcuzzuges*, Innsbruck 1901, s. 242-246) tercüme edilmiştir (*EP* [İng.], III/2, s. 741).

İbn Ebû Usaybia, İbn Butlân'ın başka eserlerini de zikretmektedir (*‘Uyûnû'l-enbâ*, s. 328). İbn Butlân'a nisbet edilen *‘Umdetü't-ṭabîb fi ma'rifeti'n-nebât li-küllî lebbib* adlı eserin ise ona ait olmadığı anlaşılmıştır (*EP* [İng.], III/2, s. 741; krş. Hüseyin Saîd Küûr, III [1985], s. 301; *DİA*, VIII, 56).

BİBLİYOGRAFYA :

Gazzâlî, *İhyâ*' (Beyrut), I, 4; Üsâme b. Münkız, *el-İ'tibâr* (nşr. Philip K. Hitti), Princeton 1930, s. 237-240; İbnü'l-Kiftî, *İḥbârü'l-‘ulemâ*, s. 192-208; İbn Ebû Usaybia, *‘Uyûnû'l-enbâ*, s. 325-328; İbn Fazlullah el-Ömerî, *Mesâlik*, IX, 234-235; Brockelmann, *GAL*, I, 636; *Suppl.*, I, 885; I. Krachkovsky, *Târîhu'l-edebî'l-coğrafiyyi'l-'Arabî* (trc. Selâhaddin Osman Hâşim), Moskova 1957, I, 261-262; *Nâme-i Dânişerân-ı Nâsûrî*, Kum 1959, II, 279-300; Ullmann, *Die Medizin*, s. 224-225; Sartori, *Introduction*, I, 730-731; Kemâl es-Sâmerrâî, *Muḥtaşaru târihi't-ṭibbî'l-'Arabî*, Beyrut 1404/1984, I, 569-577; Selmân Katâyê, "el-Ḥilâf beyne ṭabibeyni 'Arabîyyeyn el-Muḥtâr b. Buṭlân ve 'Alî b. Rıdvân", *MMA* (Kahire), XXIV/1 (1978), s. 99-115; Hüseyin Saîd Küûr, "Şaḫṣiyyetün müte'addidetü'l-vücûh: eṭ-Ṭabîb İbn Buṭlân", *Havliyyât: fer'ü'l-edebî'l-'Arabîyye*, III, Beyrut 1985, s. 299-307; H. D. Isaacs, "The Physicians Dinner Party By Ibn Buṭlân", *JRAS* (1987), s. 117-118; J. Schacht, "İbn Buṭlân", *EP* (İng.), III, 740-742; Muhammed Âsaf Fikret, "İbn Buṭlân", *DMBİ*, III, 119-120; Roger Arnaldez, "İbn Buṭlân", *Encyclopaedia of the History of Science, Technology and Medicine in Non-Western Cultures*, Dordrecht 1997, s. 417-418; S. Maqbul Ahmad, "Coğrafya", *DİA*, VIII, 56.

ESİN KÂHYA

İBN BÜCEYR

(bk. BÜCEYRİ).

İBN BÜLBÜL

(bk. İSMÂİL b. BÜLBÜL).

İBN BÜRD el-ASGAR

(ابن برد الأصغر)

Ebû Hafs Ahmed b. Muhammed
b. Ahmed b. Bürd el-Asgar
(ö. 445/1054)

Endülüslü şair, kâtip ve vezir.

395 (1005) yılı civarında Kurtuba'da (Cordoba) doğdu. Hayatının ilk dönemlerini, Dîvân-ı İnşâ reisi ve vezir olan dedesi İbn Bürd el-Ekber'in yanında geçirdi.

Edebiyat, sanat ve yazı üslûbu konularında ilk dersleri ondan aldı. Siyasî huzursuzluklar yüzünden Kurtuba sarayındaki görevini bırakmak zorunda kalan dedesiyle birlikte Sarakusta'ya (Saragossa) göç etti (416/1025). İki yıl sonra dedesi ölünce Sarakusta'dan ayrılıp Dâniye'ye (Denia) gitti. Burada Dâniye ve Doğu Cezayir Emîri Mücâhid el-Âmirî'nin emrine girdi. 426'da (1035) ailesiyle birlikte Kurtuba'ya dönen İbn Bürd, Vezir İbn Şüheyd el-Eşcaî'nin hizmetine girdi. Vezir Ebû'l-Velîd İbn Zeydün'la da bu sırada tanıştı. İbn Zeydün, zamanından şikâyet ettiği meşhur kaside-sini o sıralarda tutuklu bulunduğu Kurtuba zindanından İbn Bürd'e göndermiş olmalıdır. İbn Bürd, Kurtuba'dan ayrıldıktan sonra gittiği Meriye'de (Almeria) Mu'tasım b. Sumâdîh et-Tûcîbî'nin veziri oldu. Bu görevini vefatına kadar sürdürdü.

Dedesiyle aynı ismi taşıdığından kendisine İbn Bürd el-Asgar denmesine rağmen bazı edebiyat tarihçileri bu hususta yanlışla düşmüşlerdir. Meselâ Fransız Henri Pérès dedesinin yazdığı hilâfet ahid-nâmesini ona nisbet etmiştir (bk. bibl.). A. R. Nykl, *Hispano-Arabic Poetry* (Baltimore 1946) adlı eserinde ikisini aynı kişi kabul ederek bir başlık altında ele almıştır. İbn Abbâd tarafından düzenlenen, dedesinin adının karıştığı bir komplo-nun onun biyografisinde zikredilmesi de (*EP* [İng.], III, 740) ikisinin birbirine karıştırılmasından kaynaklanan bir yanlışlıktır.

Eserleri. Edebî alanda döneminin tanınmış bir otoritesi ve şairi olarak kabul edilen İbn Bürd el-Asgar'ın eserlerinin çoğu günümüze kadar gelmemiştir. Ona ait bazı şiir parçaları İbn Bessâm'ın *ez-Zâhîre*'si başta olmak üzere bazı edebiyat ve biyografi kitaplarında yer almaktadır. Hakkında bilgi bulunan eserleri ise şunlardır: 1. *es-Seyf ve'l-kalem ve'l-müfâḥare beynehümâ* (*Risâletü's-seyf ve'l-kalem*). Mücâhid el-Âmirî'ye takdim edilen bu risâlede kılıçla kalem arasında geçen bir münazara anlatılmıştır. Emîre bir methiye ile biten risâlenin bu konuda yazılan ilk eser olduğu kaydedilmektedir (Abdülvehhâb b. Mansûr, III, 93-94). Fernando de la Granja, İbn Bürd'ün bu risâlesiyle güle dair bir risâlesini kısmen tercümelerini de vererek tanıtmış, İbn Bürd'ün hayatı ve *Risâletü's-seyf ve'l-kalem*'in Arap edebiyatı ve diğer edebiyatlara etkisi üzerinde de durmuştur (bk. bibl.). 2. *Sırrü'l-edeb ve sebkü'z-zeheb*.

İbn Bürd, Meriye Emîri Ma'n b. Sumâdih'a takdim etmek için yazdığı bu eserinde edebî sanatlar ve inşâ kuralları ile dostluk, vefa, güven, şükür, hamd, kitap, kalem tasvirleri gibi çeşitli konuları sanatlı nesirle anlatmıştır (İbn Bessâm, I, 487-505). Eserin, İbn Hazm'ın *el-Ahlâk ve's-siyer*'i tarzında bir risâle olduğu kaydedilmektedir (*El²* [İng.], III, 740). 3. *er-Risâletü'l-bedî'a fî tafzîli ühebi's-şâ' 'alâ mâ yüftereş mine'l-vitâ*. İbn Bürd'ün, tevazu ve sıcaklık sembolü olarak gördüğü koyun postunun diğer yaygılara üstünlüğünü anlattığı edebî bir eserdir (İbn Bessâm, I, 531-535). 4. *Risâle fî'n-naḥle*. Arapça hurma isimlerinden, çeşitlerinden, hurmayla ilgili atasözü ve şiirlerden söz eden eser diyalog ağırlıklı edebî bir nesirle kaleme alınmıştır (*a.g.e.*, I, 528-531).

Ünlü şair İbnü'r-Rûmî'nin nergisi güle tercih ettiği ve bu iki çiçeği diyalog halinde konuşturduğu risâlesine reddiye şeklinde nazire yazan ilk edibin İbn Bürd el-Asgar olduğu kaydedilmektedir (Pêrès, *eş-Şîrû'l-Endelüsî*, s. 167). Yâkût el-Hamevî ve daha sonraki bazı müellifler tefsire dair *et-Taḥşîl* ve *et-Taḥşîl* adlı iki eseri İbn Bürd el-Asgar'a isnad etmişlerdir (*Mu'cemû'l-üdebâ'*, V, 41). Ancak bunların Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Muhammed el-Mehdevî'ye (ö. 440/1048 [?]) ait olduğu ve biyografilerinin ardarda gelmesi sebebiyle Yâkût tarafından karıştırıldığı ileri sürülmüştür (Abdülvehhâb b. Mansûr, III, 95).

BİBLİYOGRAFYA :

Feth b. Hâkân el-Kaysî, *Maṭmaḥu'l-enfûs ve mesraḥu't-te'ennûs fî müleḥi ehlî'l-Endelûs* (nşr. M. Ali Şevâbîke), Beyrut 1983, s. 207-209; İbn Bessâm *eş-Şenterîni, ez-Zahîre fî meḥâsini ehlî'l-Cezîre* (nşr. İhsan Abbas), Beyrut 1975, I, 486-535; Yâkût, *Mu'cemû'l-üdebâ'*, V, 41-44; İbn Saïd el-Mağribî, *Râyâtü'l-mübezzizin ve gâyatü'l-mümeyyizin* (nşr. Nu'mân Abdül-müteâl el-Kâdî), Kahire 1973, s. 70-71; a.mlf., *el-Muğrib*, s. 86-92; Dâvûdî, *Ṭabakâtü'l-müfessirîn*, I, 67; Keşû'z-zunûn, I, 1758; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 910; H. Pêrès, *La poésie Andalous en Arabe classique au XI^{em} siècle*, Paris 1953, s. 94, 184, 225, 229, 298-299, 410, 419; a.e.: *eş-Şîrû'l-Endelüsî* (trc. Tâhir Ahmed Mekki), Kahire 1988, s. 167; Ziriklî, *el-A'lâm*, I, 213; Kehhâle, *Mu'cemû'l-mü'ellifîn*, II, 65; Ömer Ferruh, *Târîhu'l-edeb*, IV, 510-514; Abdülvehhâb b. Mansûr, *A'lâmü'l-Mağribi'l-Arabî*, Rabat 1403/1983, III, 92-98; Nüveyhiz, *Mu'cemû'l-müfessirîn*, I, 63; Fernando de la Granja, "Dos Epistolas de Ahmad Ibn Burd al-Asgar", *al-Andalus*, sy. 25, Madrid 1960, s. 383-418; H. Monés, "İbn Bürd", *El²* (İng.), III, 740; "İbn Bürd-i Asgar", *DMBİ*, III, 98-99.

MUSA YILDIZ

İBN CÂBİR

(ابن جابر)

Ebû Abdillâh Şemsüddîn
Muhammed b. Ahmed
b. Ali b. Câbir el-Hevvârî
el-Endelüsî el-Mâlikî
(ö. 780/1378)

Hiz. Peygamber'in methine dair
el-Hulletü's-siyerâ' adlı
manzumesiyle tanınan
Endülüslü şair.

698'de (1299) Meriye'de (Almeria) doğdu. Burada Ebû'l-Hasan Ali b. Muhammed b. Ebû'l-Ays'tan (Yâiş) Kur'an-ı Kerim ve nahiv, Ebû Abdullah Muhammed ez-Zevâvî'den hadis, Ebû Abdullah Muhammed b. Saïd er-Rundî'den Mâlikî fıkhi okudu. 738'de (1338) hacca gitmek üzere Endülüs'ten ayrıldı. Yolda hayatının sonuna kadar dost ve arkadaş olarak yaşayacağı âlim, şair ve edip Ebû Ca'fer er-Ruaynî ile tanıştı. Gittikleri her şehirde aynı hocalardan ders alan İbn Câbir ile Ruaynî, "a'mâ ve basîr" adıyla anılan bir ikili oluşturdular. Ruaynî, şairin şiirlerini kendisinden dinleyerek rivayet ettiği gibi *el-Hulletü's-siyerâ'* adlı ünlü bediyyesini de şerhetti. İbn Câbir, Mısır'da bir süre kalarak Ebû Hayyân el-Endelüsî'den dil ve edebiyat dersleri aldı. Hac dönüşü (741/1340) Dimaşk'a gitti. Burada Yûsuf b. Abdurrahman el-Mizî, İbn Kâmyâr ve Muhammed b. İbrâhim el-Cezerî'den hadis (İbn Hacer, III, 340), Ba'lebek'te Fâtîma bint Mûsâ b. Muhammed el-Yûnîni'den kiraate dair *eş-Şâtibiyye* adlı eseri okudu. Hocası Mizzî'nin vefatından sonra 743 (1342) yılında Halep'e geçti ve orada ders vermeye başladı. Gerek öğretim hayatındaki başarısı, gerekse güçlü şiirleri çağdaşı bazı âlim ve ediplerin ilgisini çekti. İbn Fazlullah el-Ömerî, İbn Câbir'le görüşmek istediği halde bir türlü kısmet olmadığını söyler (*Mesâlik*, XI, 504; Süyûtî, I, 34). Safedî ise Halep'te görüşüp şiirlerini dinlediği İbn Câbir'in güçlü bir şair olduğunu, daha sonra kendisiyle mektuplaştığını bildirir (*el-Vâfi*, II, 157-158).

İbn Câbir, daha sonra Halep'ten ayrılarak Sümeysât (Samsat) yakınındaki el-Bîre'ye (Birecik) yerleşti ve ömrünün sonuna kadar burada kaldı. Artukoğulları sultanlarıyla ilişki kurdu, onlara kasideler yazdı, kendilerinden büyük maddî destek gördü. 780'de (1378) el-Bîre'de vefat etti.

Gâyetü'n-nihâye fî ṭabakâtî'l-kurrâ' adlı eserin müellifi İbnü'l-Cezerî ile Sibt İbnü'l-Acemî lakabı ile tanınan Burhâned-din el-Halebî gibi ilim adamları onun öğrencileri arasında yer alır.

Eserleri. Şiiri ilmî konuların anlatımında bir vasıta olarak da kullanan ve bu tarzda birçok didaktik manzumesi bulunan İbn Câbir'in hemen tamamı manzum olan eserlerinin başlıcaları şunlardır: 1. *el-Hulletü's-siyerâ' fî medḥi ḥayri'l-verâ'*. Hiz. Peygamber için yazılmış, edebî sanatlarla örülü eser "bediyye" türü kasidelerin ilklerinden olup *Bediyyetü'l-umyân ve el-Bediyye fî medḥi ḥayri'l-beriyye* adlarıyla da anılır. 177 beyitten ibaret olan kasidede şair elli bir bediî sanat kullanmıştır. Şair tarafından şerhedilen kaside Abdullah Muhlis (Kahire 1348) ve Ali Ebû Zeyd (Beyrut 1405/1985) tarafından neşredilmiştir. Arkadaşı Ebû Ca'fer er-Ruaynî'nin *Tırâzü'l-ḥulle ve şifâ'ü'l-ḡulle* adıyla kaleme aldığı şerhi Recâ es-Seyyid el-Cevherî yayımlamıştır (İskenderiye 1410/1990). Bu şerhi Muhammed b. İbrâhim el-Biştekî *el-Müntekâ* adıyla ihtisar etmiştir. 2. *Kaşıde fî esmâ'i süverî'l-Kur'an*. Kâdî İyâz'ın sûrelerin isimlerinden tevriye yoluyla söz ettiği uzun bir hutbesinden esinlenilerek nazmedilmiş olan kasidede asıl konu Hiz. Peygamber ve aşere-i mübeşşerenin methidir. Makkarî altmış beş beyitlik kasidenin tamamını nakletmiştir (*Nefḥu't-tîb*, VII, 324-336). Birçok şairin nazireler yazdığı bu kaside N. Ali – M. Sîret tarafından *Kasîde-i Bediyye* adıyla Türkçe'ye çevrilmiştir (Nûreddin Ali – Mustafa Sîret, I, 10-24; II-III, 16-32). 3. *Kaşıde fî medḥi'n-nebî*. Ahmed b. Abdülmün'im ed-Demenhûr'nin (ö. 1192/1778) *Sebilü'r-reşâd ilâ nef'i'l-ibâd* adlı eserinin (Kahire 1305) sonunda yayımlanmıştır. 4. *Hilyetü'l-faşıḥ fî nazmi ('l-Faşıḥ) mâ câ'e fi'l-Faşıḥ*. Sa'leb'in lugata dair *el-Faşıḥ* adlı eserinin manzum hali olan eser 747 (1346) yılında el-Bîre'de tamamlanmış olup 1680 beyit ihtiva eder. 5. *el-Minḥa fî ḥişâri'l-Mülḥa*. Harîrî'nin gramere dair *Mülḥatü'l-i'râb* adlı manzum eserinin yine manzum olarak ihtisarı olup *Minḥatü'l-i'râb ve sinḥatü'l-âdâb* adıyla da anılır (Paris Bibliothèque Nationale Ktp., nr. 329/5). İbn Câbir daha sonra bu manzumesini şerhetmiştir (Brockelmann, *GAL*, II, 15). 6. *Vesiletü'l-âbâk fî esmâ'i's-şahâbe ve't-tâbi'in 'alâ mâ zekerehû Ebû Nu'aym*. Ebû Nuaym el-İsfâ-